

УДК 378:811(072)

*Віта Безлюдна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ЗМІНА ХАРАКТЕРУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглядається характер професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов на початку XXI століття. Досліджено, що входження України до Болонського процесу викликало радикальні зміни у галузі іноземної освіти в цілому, і в підготовці учителів іноземних мов зокрема. Виявлено, що така підготовка має на увазі не тільки традиційне, фактичне володіння усіма аспектами мови, а й, перш за все дає можливість культурно-освітньої орієнтації і діяльності в Європейських вищих навчальних закладах.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні учителі, іноземна мова, зміни, Болонський процес.
Літ. 12.

*Вита Безлюдная, кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков
Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины*

ИЗМЕНЕНИЕ ХАРАКТЕРА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В КОНТЕКСТЕ ТРЕБОВАНИЙ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА

В статье рассматривается характер профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков в начале XXI века. Доказано, что вхождение Украины в Болонский процесс вызвало радикальные изменения в области иноязычного образования в целом, и в подготовке учителей иностранных языков, в частности. Выведено, что такая подготовка подразумевает не только традиционное, фактическое владение всем аспектам языка, но и, прежде всего дает возможность культурно-образовательной ориентации и деятельности в Европейских высших учебных заведениях.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие учителя, иностранный язык, изменения, Болонский процесс.

*Vita Bezlyudna, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Foreign Languages Department
Uman State Pedagogical University*

THE CHANGING NATURE OF PROFESSIONAL TRAINING OF FOREIGN LANGUAGES TEACHERS IN THE CONTEXT OF THE BOLOGNA PROCESS

The article examines the nature of training of future teachers of foreign languages at the beginning of the XXI century. The author investigates that the Ukraine's accession to the Bologna process led to the radical changes in the field of foreign language education in general, and in training of teachers of foreign languages in particular. The author concludes that such training involves not only the traditional, the actual possession of all language aspects, but also gives the opportunity to the cultural and educational activities and orientation of the European higher education.

Keywords: training, the future teachers, a foreign language, changes, Bologna process.

Постановка проблеми. Початок XXI століття прикметний входженням України до Болонського процесу (Берген 2005), що докорінно змінило ситуацію в системі вищої освіти й ознаменувало новий етап її розвитку. За роки незалежності були зроблені вагомі кроки, що сприяли входженню України до європейського та освітнього простору й заклали основи модернізації всієї системи освіти та професійної підготовки майбутніх учителів відповідно до міжнародних стандартів. Запровадження Болонських принципів, що є і чинником євроінтеграції нашої держави і засобом полегшення доступу громадян до якісної освіти,

потребує глибокого реформування всієї парадигми вищої освіти, зокрема, оновлення методів навчання, оцінювання і забезпечення якості навчання. Після приєднання до Болонського процесу зміни у підходах до навчання стосуються, насамперед, “зміщення акцентів із процесу на результати навчання, зміни ролі викладача, концентрації уваги на навчанні, динаміки (інтенсивності) програм, методів контролю та оцінювання” [3, 154].

Слід відмітити, що у процесі адаптації вищої освіти європейських країн до визначених запитів суспільства на поліпшення якості освітніх послуг відбувається синхронізація національних систем

педагогічної освіти і професійної підготовки педагогів за такими напрямками: запровадження двоциклової системи освіти (бакалавр, магістр); запровадження європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи; забезпечення мобільності; підвищення якості; впровадження системи порівняння ступенів.

Зближення національних освітніх систем здійснюється, зокрема, у рамках розроблених Європейською комісією у 2006 р. спільних європейських принципів для ключових компетентностей і кваліфікацій учителя. Ці принципи позиціонуються як інструмент для розвитку національних політик європейських держав у секторі педагогічної освіти у напрямі підвищення якості та справедливості. Зокрема, до принципів віднесено: вчителів повинні готувати вищі навчальні заклади; у вчителя має бути розуміння, що його професія пов'язана з навчанням протягом усього життя; учитель повинен бути мобільним; робота вчителя повинна будуватися на партнерських відносинах з учнями, школою, промисловістю й інституціями, що забезпечують проходження практики [7].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Упродовж останніх років вітчизняними науковцями І. Білецькою, К. Левківським, С. Ніколаєвою, С. Сисоєвою, І. Соколовою, О. Савченко, І. Смірноюю, Л. Сущенко, О. Троценко, Т. Шкваріною та ін. активно досліджується проблема професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у контексті вимог Болонського процесу.

Так, К. Левківський стверджує, що приєднання України до Болонської угоди ознаменувало новий етап модернізації української освітньої галузі. Науковець зауважує, що модернізація вищої освіти це не просто механічне переведення трудомісткості навчальних дисциплін у кредити ECTS, наявність каталогів, курсів і додатків до диплома, які мали б полегшити порівняння освітніх систем, а створення умов для самостійної роботи студентів, переосмислення структури навчального процесу, його змісту та реалізації [6].

На думку О. Савченко, глобалізаційні процеси, приєднання України до Болонського процесу змінюють не лише філософію освіти, а й концепцію її розвитку. Окреслена мета модернізації вищої освіти вмотивовує доцільність реальної трансформації національної системи освіти України і спрямованості зусиль на виконання завдань, зазначених у Болонських угодах [8].

Початок третього тисячоліття, дослідниця

іншомовної галузі освіти І. Білецька, трактує як період радикальних перетворень у галузі освіти в цілому, і в іншомовній освіті зокрема, яка реформується з урахуванням основних досягнень прогресивних країн світу [2, 363]. На думку науковця, мовна політика в нашій державі на сучасному етапі характеризується оновленням і суттєвими зрушеннями у таких напрямках: збільшення кількості мов, що вивчаються; зростання кількості осіб, які володіють принаймні однією іноземною мовою; започаткування вивчення кількох іноземних мов в середніх навчальних закладах; вивчення іноземної мови на ранніх етапах навчання; збільшення кількості академічних годин на вивчення іноземної мови в університетах; застосування іноземної мови в якості робочої в деяких вищих закладах освіти.

Т. Шкваріна зазначає, що зміни в Державному стандарті початкової загальної освіти, запровадження вивчення іноземної мови з першого класу викликали необхідність перегляду підходів до змісту професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Такий крок був викликаний також і орієнтацією України на європейський культурно-освітній простір, усвідомлення того, що, як справедливо зазначає дослідниця, “іншомовна освіта, володіння однією або декількома іноземними мовами сприяє мобільності, адаптації молоді до життя у глобалізованому світі багатоманітних міжнародних зв'язків, відіграє важливу роль у формуванні здатності до свідомого й ефективного функціонування в умовах високої комунікативності життя та інформаційної насиченості середовища життєдіяльності” [9, 5].

Мета статті – розглянути зміни, що відбуваються в професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов на етапі входження України до Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день соціальне замовлення громадян України на якісне володіння іноземною мовою відзначають такі чітко позначені тенденції іншомовної освіти, як зростання статусу іноземної мови, посилення мотивації її вивчення, функціональна спрямованість навчання мовам.

За словами Петра Порошенка володіння мовою міжнародного спілкування вкрай необхідно українцям, адже це розширює доступ громадян до світових можливостей освіти, культури та економіки. Без знання українцями англійської мови на належному рівні неможлива інтеграція України до наукового, економічного та політичного простору. Однією із змін, що характеризує професійну підготовку майбутніх

ЗМІНА ХАРАКТЕРУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

учителів іноземних мов на сучасному етапі її розвитку є *запровадження компетентнісного підходу* [5]. У зв'язку з цим стандарти вищої освіти розроблено як стандарти компетентнісної моделі з використанням кредитної системи, що спроможні розвивати характерні для української вищої школи ідеї системно-діяльнісного підходу до освіти й багаторівневості підготовки; розроблення інваріантної та варіативної частини модулів і блоків за вибором студента, які спрямовані на засвоєння студентами змісту відповідно до освітніх запитів; у можливості вибору студентом індивідуального освітнього маршруту, що найбільш повно задовольняє особистісні, освітні і професійні потреби.

За останні 5 років у сфері вищої освіти України також відбулися значні зміни на державному рівні: Концепція мовної освіти в Україні (2011), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки (2012), Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти, проект “Шкільний вчитель нового покоління” (2013), Закон про вищу освіту (2014), Указ Президента України № 641/2015 від 16.11. 2015 “Про оголошення 2016 року Роком *англійської мови в Україні*” (2015), проект вдосконалення фахової майстерності вчителів англійської мови “Післядипломна педагогічна освіта вчителів іноземних мов (2016), метою яких є покращення іншомовної освіти в Україні [1, 368].

Беручи до уваги потребу в оновленні змісту та підходів до мовної та методичної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у ВНЗ країни, Міносвіти України та Британська Рада в Україні започаткували проект “*Шкільний вчитель нового покоління*” (2013).

Слід відмітити, що останнім часом діяльність Міносвіти України і Британської Ради спрямована на теоретичну та практичну допомогу викладачам вітчизняних вузів у розвитку і вдосконаленні їх професійних вмінь що сприяє підготовці майбутніх учителів іноземної мови.

Метою проекту є створення та впровадження нової програми підготовки вчителів англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах (ВПНЗ) України.

Наразі в межах проекту провідні фахівці з восьми університетів України провели допроектне дослідження, спрямоване на аналіз сучасного стану методичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови в Україні та з'ясування його відповідності сучасним вимогам. Було проведено опитування всіх зацікавлених осіб, вивчено чинні нормативні документи в галузі іншомовної освіти, здійснено навчальні візити до Великої Британії та Узбекистану [10].

Однак, як зазначає В. Іваніщева, менеджер проектів Британської Ради, керівник спільного з Міністерством освіти проекту “Шкільний вчитель нового покоління” результати допроектного дослідження в університетах-учасниках проекту виявилися невтішними оскільки виявилось, що тільки 4 відсотки із загальної кількості годин підготовки бакалавра з правом викладати англійську мову відводилося на методичну підготовку, що викликало гостру необхідність реформувати систему професійної підготовки педагогів, яка передбачає оновлення змісту навчання, зміщення акценту з теоретичної на практичну підготовку та формування компетентностей вчителя англійської мови.

За дослідженням О. Бевз підготовку вчителів англійської мови в Україні здійснюють близько 40-а ВНЗ IV рівня акредитації. Випускники отримують дипломи філолога, вчителя/викладача англійської мови за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, спеціаліст, магістр.

Необхідно зазначити, що з 2015 – 2016 н.р. студенти освітнього ступеня Бакалавр навчаються за оновленими навчальними планами напрямів підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська), 6.010102 Початкова освіта з додатковою спеціальністю “Мова і література (англійська)” що передбачає введення наскрізного методичного компонента [10].

Окрім окреслених вище переваг інноваційної навчальної програми необхідно ще додати й наявність *наскрізної практичної підготовки* майбутнього вчителя англійської мови (передбачено навчальну та виробничу педагогічні практики) протягом 3 – 8 семестрів у загальній кількості 510 годин/17 кредитів. Обов'язковим є виконання курсової роботи з методики навчання англійської мови у 8 семестрі [4].

Важливим у контексті нашого дослідження є Указ Петра Порошенка “Про оголошення 2016 року Роком *англійської мови в Україні*” (2015). Наголосимо, що Рік англійської мови передбачає комплекс заходів для активного вивчення англійської мови, серед яких першим у списку є позиція про те, що *викладанню англійської мови у вищих навчальних закладах буде приділятися більше уваги*, що поклато початок для розробки нових програм та проектів, які сприятимуть підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Тож на початку 2016-го року Міносвіти з партнерами запустило програму “*Вчителі англійської – агенти змін*” у якій йдеться про додаткове навчання для викладачів англійської, контроль їхнього рівня володіння предметом й

ЗМІНА ХАРАКТЕРУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

опанування нових методик. Програма ставила за мету підвищити кваліфікацію 4000 вчителів. Однак наразі лише 1428 вчителів англійської мови опанували сучасні практики викладання [12].

Цього ж року розпочинається пілотування нової програми з методики навчання англійської мови, яке проводиться в 11 педагогічних вишах України. Програма є складовою реформи професійної підготовки педагогів і передає загальні цінності вчителя іноземної мови XXI століття [11].

Ми проаналізували зміст програми і виокремили особливості інноваційної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, які вона передбачає:

- Оновлення змісту навчання, зміщення акценту з теоретичної на практичну підготовку та формування компетентностей вчителя англійської мови;

- Зміщення акценту з теоретичної підготовки на практичну (в межах дисципліни “Методика навчання іноземних мов”);

- Зміщення акценту під час навчального процесу з учителя на учня;

- Основним фокусом навчання стає напрацювання компетенцій, а не вивчення теорії, починають оцінюватися не знання, а вміння. Навчання з методики проводиться виключно англійською мовою.

- Збільшення кількості модулів (21 модуль), які відповідають європейським стандартам освіти (введено абсолютно новий модуль – навчання іноземної мови учнів з особливими освітніми потребами);

- Викладання виключно іноземною мовою із використанням інформаційних технологій (ІТ);

- Напрацювання у студентів таких компетентностей, як навчання впродовж життя, загальна культурна компетентність, планування професійного розвитку та життя у громадянському суспільстві. Змістовні модулі програми передбачають формування предметних і життєвих компетентностей у самих студентах, зокрема, уміння критично мислити, спілкуватися англійською мовою і здатність вчитися;

- Програма курсу “Методика навчання іноземних мов” викладається 3 роки замість одного або двох семестрів (в залежності від вузу, кількості годин, відведених на методику збільшується до 660 годин).

Слід відзначити, що відповідно до програми змінюються умови проходження педагогічної практики. Шкільна практика стає повністю інтегрованою у курс із методики.

Серед інших інновацій програми виділяємо: відхід від вчителєцентризму й зосередження уваги

на студентоцентризму, адже сьогоденний студент – це основний агент майбутніх змін у середній школі; розвиток автономії учнів, у результаті чого майбутні вчителі зможуть підготувати дітей, здатних навчатися самостійно; кваліфікаційна робота майбутнього вчителя іноземної мови буде базуватися не на теоретичній темі, а на роботі в школі під час практики.

Важливо наголосити, що змістовні модулі цієї програми можуть бути використані для підготовки фахівців із викладання будь-якої мови, адже нова програма передає загальні цінності вчителя іноземної мови XXI століття.

Позитивні зміни відбуваються у напрямі післядипломної освіти учителів іноземних мов у рамках програми “Післядипломна педагогічна освіта вчителів іноземних мов”, ухваленої Міносвіти і науки України та Британською Радою в Україні. В рамках реалізації програми створено навчально-методичний комплекс для тренера та слухача (100 навчальних годин) для проходження курсової підготовки вчителів англійської мови, он-лайн ресурс, аудіо- та відео супровід. Комплекс отримав відповідний гриф Міністерства освіти і науки. Тренери цього проекту проходять фахове навчання, яке підтверджується сертифікатом Британської ради в Україні. Водночас продовжується робота над розробкою кваліфікаційної Рамки показників фахової майстерності. Одним із етапів – проведення моніторингу якості програми “Післядипломна педагогічна освіта вчителів іноземної мови” у 7 областях різних регіонів України. Цей рамковий документ розрахований у першу чергу на вчителів як дієвий інструмент визначення власного професійного рівня та чіткого розуміння шляхів безперервного професійного розвитку в атестаційний та між атестаційний період. Рамка є універсальною за своїм характером і використовується вчителями усіх іноземних мов. Наступна валідація Рамки показників фахової майстерності стане тією сходинкою, яка наблизить українську освіту до європейської, сприятиме розвитку багатомовного конкурентоспроможного молодого покоління українців.

Таким чином зміна характеру вищої освіти у контексті вимог Болонського процесу ставить перед ВПНЗ України конкретне завдання широкомасштабної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, готових до навчання в рамках освіти європейських університетів. Така підготовка має на увазі не тільки традиційне, фактичне володіння усіма аспектами мови, а й, перш за все дає можливість культурно-освітньої орієнтації і діяльності в Європейських вищих навчальних закладах.

Література

1. Безлюдна В.В. Модернізація професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у контексті нової освітньої політики Європи // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 1 до Вип. 37. Том II (70): Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – К.: Гнозис, 2016. – С. 366 – 374.
 2. Білецька І.О. Полікультурні засади іноземної освіти у середніх навчальних закладах США [Текст]: дис... доктора пед. наук: 13.00.01 / Білецька Ірина Олександрівна. – Умань, 2014. – 494 с.
 3. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
 4. Гончарова О.А. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності / О.А. Гончарова, Т.В. Коноваленко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 3. – С. 69 – 73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2015_3_15.
 5. Курлянд З.Н. Психолого-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя / З.І. Курлянд // Наука і освіта. – 2008. – № 8 – 9. – С. 171 – 176.
 6. Левківський К. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості / К. Левківський // Вища школа. – 2010. – № 1. – С. 5 – 14.
 7. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
 8. Савченко О.П. Вища педагогічна освіта України: актуальність інтеграційних процесів / О.П. Савченко // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць // за заг. ред. проф. В.І. Сипченка. – Слов'янськ, 2012. – Спец. вип. 10. – С. 217 – 224.
 9. Шкваріна Т.М. Англійська мова для наймолодших: програма, метод, рекомендації, розробки занять / Т. М. Шкваріна. – Х.: Основа, 2005. – 176 с.
 10. Шкільний учитель нового покоління. Дoproектне базове дослідження (березень 2014 – березень 2015). – К.: Ленвіт, 2014. – 60 с.
 11. <http://www.britishcouncil.org.ua/year-of-english/updates/blog/Training-Begins-for-New-Generation-School-Teachers>.
 12. <https://www.eduget.com/news/pidsumki-roku-anglijskoi-movi-v-ukraini-2261>.
- References**
1. Bezlyudna V.V. (2016). Modernizatsiya profesijnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov u konteksti novoyi osvith'oyi polityky Yevropy [Modernization of future foreign languages teachers training in the context of the new education policy in Europe]. Humanitarnyy visnyk DVNZ "Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Iryhoriya Skovorody" – Dodatok 1 do Vyp 37. Tom II (70): Tematychnyy vypusk "Vyshcha osvita Ukrayiny u konteksti intehratsiyi do yevropeys'koho osvith'oho prostoru". Kyiv: Hnozys, pp. 366 – 374. [in Ukrainian].
 2. Bilets'ka I.O. (2014). Polikul'turni zasady inshomovnoyi osvity u serednikh navchal'nykh zakladakh SSHA [Multicultural principles of foreign language education in secondary schools in the USA]. Uman', 494 p. [in Ukrainian].
 3. Kremen V.H. (Ed.). (2004). Vyshcha osvita Ukrayiny i Bolons'kyi protses [Higher education and the Bologna Process in Ukraine]. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan, 384 p. [in Ukrainian].
 4. Honcharova O.A., Konovalenko T.V. (2015). Pidhotovka maybutn'oho vchytelya inozemnoyi movy do innovatsijnoyi diyal'nosti [Future foreign languages teachers training to innovation]. Visnyk Zhytomyr's'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky. Vyp. 3., pp. 69 – 73. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2015_3_15. [in Ukrainian].
 5. Kurlyand Z.N. (2008). Psykholoho-pedahohichni umovy formuvannya profesijno-pedahohichnoyi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya [Psychological and pedagogical conditions of professional pedagogical competence of future teachers]. Nauka i osvita. № 8 – 9, pp. 171 – 176. [in Ukrainian].
 6. Levkivs'kyi K. (2010). Yakisna osvita – zaporuka samorealizatsiyi osobystosti [Quality education – the key to personal fulfillment]. Vyshcha shkola. № 1., pp. 5 – 14. [in Ukrainian].
 7. Kremen V.H. (Ed). (2016). Natsional'na dopovid' pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukrayini (2016). [The national report on the state and prospects of development of education in Ukraine]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 448 p. [in Ukrainian].
 8. Savchenko O.P. (Ed.). (2012). Vyshcha pedahohichna osvita Ukrayiny: aktual'nist' intehratsijnykh protsesiv. [Higher pedagogical education of Ukraine: the relevance of the integration process]. Sloviansk. Spets. vyp. 10., pp. 217 – 224. [in Ukrainian].
 9. Shkvarina T.M. (2005). Anhliys'ka mova dlya naymolodshykh: prohrama, metod. rekomendatsiyi, rozrobky zanyat'. [English for the youngest: application method. recommendations development classes]. KH.: Osnova, 176 p. [in Ukrainian].
 10. Shkil'nyy uchytel' novoho pokolinnya (2014). [A school teacher of new generation] Doproektne bazove doslidzhennya (berezen' 2014 – berezen' 2015). Kyiv: Lenvit, 60 p. [in Ukrainian].
 11. Retrieved from: <http://www.britishcouncil.org.ua/year-of-english/updates/blog/Training-Begins-for-New-Generation-School-Teachers>.
 12. Retrieved from: <https://www.eduget.com/news/pidsumki-roku-anglijskoi-movi-v-ukraini-2261>.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2017